ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΤΑΣΣΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ.

6

1909

ΦΩΤΟΤΥΠΙΚΗ ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ * 1969 * RÉIMPRESSION ANASTATIQUE

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΒΑΣ. Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ ★ ÉDITIONS BAS. N. GRÉGORIADÈS

Ε.Υ.Δ. της Κ.υΠ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Κανέλλου Σπανοῦ Γραμματικὴ τῆς κοινῆς τῶν Ἑλλήνων γλώσσης. Παχωμίου Ῥουσάνου Κατὰ χυδαϊζόντων καὶ αἱρετικῶν καὶ ἄλλα τοῦ αὐτοῦ. Νῦν πρῶτον ἐκδιδόμενα ἐκ κωδίκων τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ἰωάννου Βασιλικοῦ ἐφημερίου τῆς ἐν Βενετίᾳ ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. Ἐν Τεργέστῃ. Τύποις τοῦ αὐστριακοῦ Λοϋδ. 1908. Εἰς 8ον σελ. 157.

Λίαν εὐχαρίστως ἀγγέλλομεν τὴν ἔκδοσιν τοῦ βιβλίου τούτου καὶ τοῦ ἑπομένου, ἐκδοθέντων ἀμφοτέρων ὑπὸ ἐφημερίων τῆς ἐν Βενετίᾳ ἑλληνικῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Εἶνε δὲ πράγματι εὐχάριστον νὰ βλέπωμεν Ἕλληνας ἱερωμένους τῶν ἐν τῇ ξένῃ διατριβόντων ἀσχολουμένους περὶ μελέτας τῆς μεσοχρονίου ἡμῶν ἱστορίας και γλώσσης. Τοῦθ' ὅπερ ἤρχισαν πράττοντες οἱ ἐφημέριοι τῆς Βενετίας δύνανται ἐπωφελέστατα νὰ πράξωσιν οἱ διαβιοῦντες καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι τῆς Ἑσπερίας καὶ τοῦ Βορρᾶ, ὅπου ὑπάρχουσιν ἅμα ἑλληνικαὶ ἐκκλησίαι καὶ βιβλιοθῆκαι ἔχουσαι κώδικας ἑλληνικούς. Τοιαῦται δὲ εἶνε ἐν μὲν Ἰταλίᾳ πλὴν τῆς Βενετίας ἡ Νεάπολις καὶ ὁ Πάνορμος, ἅτε τῆς μὲν Ῥώμης μὴ ἐχούσης ὀρθόδοξον ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν, τῆς δ' ἐν Μεσσήνῃ καταστραφείσης ὑπὸ τοῦ τελευταίου σεισμοῦ, ἐν δὲ Γαλλίᾳ ἡ τῶν Παρισίων, ἐν Αὐστρίᾳ ἡ Βιέννη, ἡ Πέστη καὶ ἡ Τεργέστη, ἧς τοὺς ἑλληνικοὺς κώδικας ἴδε ἀναγραφομένους ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. ϛ' σ. 68 κ. ἑ., ἐν δὲ Γερμανίᾳ τὸ Βερολῖνον, τὸ Μόναχον καὶ ἡ Λειψία, ἐν δὲ Ῥωσίᾳ ἡ Πετρούπολις καὶ ἡ Μόσχα, ἐν δὲ Ῥωμανίᾳ τὸ Βουκουρέστιον καὶ τὸ Ἰάσιον.

Δύο δὲ εἶνε οἱ συγγραφεῖς, ὧν τὰ ἔργα ἐφείλκυσαν τὴν προσοχὴν τοῦ φιλοτίμου ἐκδότου, ὁ Κανέλλος Σπανὸς καὶ ὁ Παχώμιος Ῥουσᾶνος.

Ὁ Κανέλλος Σπανὸς περὶ τὰ τέλη τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος συνέγραψε γραμματικὴν τῆς κοινῆς τῶν Ἑλλήνων γλώσσης, ἧς ἐπιτομὴν ἀπέστειλε τῷ 1749 ἐν Φλωρεντίᾳ εἰς τὸν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Ἰταλὸν ἑλληνιστὴν Ἀντώνιον Cocchi. Ταύτην δὲ τὴν ἐπιτομὴν ἐξέδωκεν ὁ κ. Βασιλικὸς ἐκ τοῦ αὐτογράφου κώδικος τοῦ συγγραφέως, ἀποκειμένου ἐν τῇ Μαρκιανῇ (Cl. X, κῶδ. 27). Ὀρθῶς δὲ λέγει περὶ αὐτῆς ὁ ἐκδότης· « ἐκδίδω ταύτην διὰ τοῦ τύπου, οὐχὶ ὡς ὑπογραμμὸν τῆς ἔκτοτε πολὺ βελτιωθείσης γραφομένης, ἀλλ' ὡς περίεργον ἱστορικὸν μνημεῖον ». Πράγματι δ' ἡ βραχεῖα αὕτη ἐπιτομὴ, συγκειμένη ἐν ὅλῳ ἐκ δέκα φύλλων ἐν τῷ κώδικι καὶ καταλαμβάνουσα ἐν τῇ ἐκδόσει μετὰ τῆς εἰς τὸν Κόκκιον ἀφιερώσεως εἰκοσιτέσσαρας μόνον σελίδας (σ. 21 - 24), οὐ μόνον πρὸς τὸ σημερινὸν

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΩΝΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ἀξίωμα τῆς ἐπιστήμης οὐδαμῶς ἀνταποκρίνεται, ἀλλὰ καὶ εἶνε ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ὑποδεεστέρα τῆς γραμματικῆς τοῦ Νικολάου Σοφιανοῦ, ἣν, γραφεῖσαν κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος καὶ σωζομένην ἐν τῷ Παρισιακῷ κώδικι 2592, ἐξ αὐτοῦ ἐξέδωκεν ὁ Αἰμίλιος Legrand τὸ μὲν πρῶτον τῷ 1870, τὸ δὲ δεύτερον τῷ 1874, καὶ ἄλλων ἐκ τῶν ὑπὸ τούτου καταλεγομένων ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς δευτέρας ταύτης ἐκδόσεως.

Πολὺ δ' εὐλογώτερον ἔστρεψε τὸν νοῦν ὁ ἐκδότης εἰς τὰ ἔργα τοῦ Παχωμίου Ῥουσάνου. Ὡς γνωστόν, πρῶτοι ἀξιώσαντες προσοχῆς τὸν Ζακύνθιον τοῦτον μοναχὸν τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος εἶνε ὁ Μουστοξύδης ἐν τῷ Ἑλληνομνήμονι καὶ ὁ Φιλητᾶς ἐν ἰδίᾳ ἐπιστολιμαίᾳ διατριβῇ, ἐκδοθείσῃ ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1847, μετ' αὐτοὺς δὲ ὁ κ. Σάθας ἐν τῇ Νεοελληνικῇ φιλολογίᾳ. Εἶτα δ' ἐξέδωκα κἀγὼ ἐκ νέου ἐπηνωρθωμένην ἐκ τοῦ Νανιανοῦ κώδικος 125 (Cl. II cod. 103) τὴν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Μουστοξύδου ἐκδοθεῖσαν ἐπιστολὴν τοῦ Ῥουσάνου πρὸς τοὺς ἐν Βενετίᾳ χαλκογραφεῖς (Νέος Ἑλληνομνήμων Τόμ. Β' σ. 346 κ. ἑ.) καὶ τὸν Βίον Βησσαρίωνος τοῦ Λαρίσης (ἔνθ' ἀν. Τόμ. Ϛ' σ. 292 κ. ἑ.). Ἐπέστησα δὲ καὶ τὴν προσοχὴν τῶν λογίων εἰς τὴν σημασίαν, ἣν ἔχει ὁ Ῥουσάνος ὡς κριτικὸς καὶ ὡς πρῶτος θεὶς τὰ θεμέλια τῆς συγκριτικῆς ἐξετάσεως τῶν κατὰ τόπους ἑλληνικῶν διαλέκτων (ἔνθ' ἀν. σ. 349 κ. ἑ.).

Τῶν ἐν τῷ Μαρκιανῷ κώδικι συγγραφῶν τοῦ Ῥουσάνου ὁ κ. Βασιλικὸς ἐξέδωκε α') τὸ Περὶ τῆς ἐκ τῶν Γραφῶν ὠφελείας· β') τὸ Περὶ Καρτανιτῶν αἱρετικῶν· γ') τὸ Περὶ τῆς τῶν Καρτανιτῶν αἱρέσεως· δ') τὴν συγγραφὴν Αἱ τοῦ καταράτου Καρτάνου αἱρέσεις κτλ. ε') τὴν ἐπιστολὴν Πρὸς τοὺς ἐν Βενετίᾳ χαλκογραφεῖς· ϛ') τὴν Προθεωρίαν εἰς τὴν Γραμματικήν· ζ') τὸ Κανόνιον τῶν ῥημάτων· η') τὴν Ἑρμηνείαν σύντομον εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς μουσικήν. Τούτων δὲ τὸ πρῶτον νῦν ἐκδίδονται μέρος τοῦ ὑπ' ἀρ. α', τὸ δ', τὸ ϛ' καὶ τὸ ζ', τὰ δὲ λοιπὰ ἦσαν ἤδη προεκδεδομένα ὑπὸ τοῦ Μουστοξύδου. Καὶ ἐπανορθοῦνται μέν τινα τῶν τῆς πρώτης ἐκδόσεως, ἀλλὰ καὶ ἡ νέα ἔκδοσις δὲν εἶνε κριτική, λείπουσι δὲ ἀπ' αὐτῆς αἱ γραφαὶ τοῦ κώδικος. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ ἐπιστολὴ Πρὸς τοὺς χαλκογραφεῖς, ἐπερχομένη μετὰ τὴν ἐμὴν κριτικὴν ἔκδοσιν, οὐ μόνον μᾶλλον ἐπηνωρθωμένη δὲν εἶνε, ἀλλὰ καὶ στερεῖται μὲν τῶν γραφῶν τοῦ κώδικος, συγχέει

δὲ τὸν ἀναγνώστην διὰ τῆς ἐν τῷ κειμένῳ ἐντὸς ἀγκυλῶν παραθέσεως τῶν παρασελιδίων ἑρμηνευμάτων Ἰωαννικίου, Καρτάνου, Φαίακος, σύγγελον (ἀντὶ συγγέλου), Κερκυραίου καὶ τῆς ἄνευ οἱαςδήποτε ἐξηγήσεως ἐν ὑποσελιδίοις σημειώσεσιν ἀναγραφῆς τῶν ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ κώδικος σημειωμάτων (Ἴδε Βασιλικοῦ σ. 116-7 ἐν παραβολῇ πρὸς τὸν Νέον Ἑλληνομνήμονα ἔνθ' ἀν. σ. 347). Ἀφ' ἑτέρου δ' ὀρθῶς φέρεται παρὰ τῷ κ. Βασιλικῷ ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτης τῆς ἐπιστολῆς ἐν τέλει τῆς σ. 116 τὸ χωρίον καὶ τούτου ἐξάρχοντα σύγγελον κέρκωπα (γρ. σύγκελλον Κέρκωπα), ἐν ᾧ αἱ λέξεις τούτου ἐξάρχοντα ἐξέπεσον ἐκ παραδρομῆς ἐν τῇ ἐμῇ ἐκδόσει (ἔνθ' ἀν. σ. 347, 29).

Εὐτυχήσας νὰ ἔχω πλὴν τῶν ἤδη ὑπ' ἐμοῦ ἐκδεδομένων ἔργων τοῦ Ῥουσάνου καὶ ἄλλων τινῶν ἀποσπασμάτων αὐτοῦ ἀνεκδότων καὶ ἀντίγραφον τῆς «Περὶ τῆς τῶν Καρτανιτῶν αἱρέσεως» πραγματείας αὐτοῦ τῆς ἐκδοθείσης ὑπὸ τοῦ κ. Βασιλικοῦ ἐν σ. 80-81 παρατηρῶ ἐν αὐτῇ τὰ ἑξῆς· Ἐν σ. 80, στ. 4 γραπτέον Καρτᾶνος ἀντὶ Καρτάνος, καθ' ἃ καὶ ἐν τῷ κώδικι. Πρβλ. σ. 80 στ. 28. Ἐν σ. 80, στ. 16 ὁ κῶδιξ ἔχει ἑαυτοῦ ἀντὶ τοῦ ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ. Ἐν σ. 80, στ. 18 κακῶς ἐγράφη ταπολλὰ ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ κώδικι ὀρθοῦ τὰ πολλά. Ἐν σ. 86, στ. 19 ὀρθῶς μὲν ἔγραψε διά σαφήνειαν, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ὑποσημειώσῃ, ὅτι ὁ κῶδιξ ἔχει διασαφήνειαν. Ἐν σ. 80, στ. 27 ἀντὶ μίας γραπτέον μία, ὡς καὶ ἐν τῷ κώδικι. Ἐν σ. 81, στ. 4 κακῶς ἔγραψε λυμαιῶνα, καθ' ἃ καὶ ὁ κῶδιξ· ἡ γραφὴ αὕτη ἔπρεπε νὰ παραπεμφθῇ εἰς ὑποσημείωσιν, ἐν δὲ τῷ κειμένῳ νὰ γραφῇ τὸ ὀρθὸν λυμεῶνα. Ἐν σ. 81, στ. 4 ὀρθῶς ἔγραψε σηπεδόνα, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ὑποσημειωθῇ ἡ γραφὴ τοῦ κώδικος σιπεδόνα. Ἐν σ. 81, στ. 6 ὀρθῶς ἔγραψε γνόντες, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ὑποσημειωθῇ, ὅτι ὁ κῶδιξ ἔχει γνώντες κατὰ διόρθωσιν τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος γνῶντες. Ἐν σ. 81, σ. 7 ἀντὶ τοῦ ἐν τῇ ἐκδόσει ἐσφαλμένου ἀνέσχομεν ὁ κῶδιξ ἔχει ὀρθῶς ἀνεσχόμην. Ἐν σ. 81, στ. 8 ἔγραψε κακῶς μυσαροτάτας, ὡς ἔχει καὶ ὁ κῶδιξ, ἀντὶ νὰ γράψῃ μὲν ἐν τῷ κειμένῳ τὸ ὀρθὸν μυσαρωτάτας, νὰ παραπέμψῃ δὲ τὴν γραφὴν τοῦ κώδικος εἰς τὰς ὑποσημειώσεις. Ἐν σ. 81, στ. 11 ἔγραψε πολύλογόν ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ κώδικι πολυλόγον. Τὴν σημείωσιν τῶν στίχων ἐν τοῖς ἀνωτέρω παρατηρήμασι προσέθηκα

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΙΤΟΜΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Ε. ΣΗ. ΛΑΖΗΝΙΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ε. ΛΑΖΗΝΙΤΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ἐγὼ, διότι δυςτυχῶς ὁ ἐκδότης δὲν ἐφρόντισε κατὰ τὸ γνωστὸν ἔθος κριτικῶν ἐκδόσεων νὰ παρασημειώσῃ ἐν τῇ ᾠᾷ ἀρίθμησιν τῶν στίχων κατὰ πέντε.

Τέλος δὲ σημειωτέον, ὅτι ἡ ἔκδοσις ἀφιεροῦται Τῷ σεβαστῷ διδασκάλῳ κυρίῳ Κωνσταντίνῳ Σάθᾳ ἱδρυτῇ τῆς ἑλληνικῆς ἱστοριογραφίας. Καὶ δικαία μὲν εἶνε ἡ ἔνδειξις αὕτη τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ ἐκδότου πρὸς ἄνδρα πολλαχῶς ὑπηρετήσαντα τὰς ἡμετέρας ἐρεύνας, ἀλλ' ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτοῦ ὡς ἱδρυτοῦ τῆς ἑλληνικῆς ἱστοριογραφίας οὔτε ἀκριβὴς εἶνε οὔτε δίκαιος πρὸς τὴν μνήμην τοῦ Ἀνδρέου Μουστοξύδου. Suum cuique.

Εἰς τὰς ὀλίγας ταύτας παρατηρήσεις ἤχθημεν ὄχι διὰ νἀποθαρρύνωμεν τὸν κ. Βασιλικὸν, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας ἐκτιμῶντες τὸν ζῆλον αὐτοῦ καὶ εὐελπιστοῦντες, ὅτι, ἀπὸ τοιούτων ἐκ φιλίου πνεύματος ἐκφερομένων ὁδηγιῶν ὁρμώμενος εὐσταλεστέρας θὰ παρασκευάσῃ τὰς προαγγελλομένας ἐκδόσεις τῶν λοιπῶν ἔργων τοῦ Ῥουσάνου καὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Μιχαὴλ Γαβρᾶ.

Ὁ Κρητικὸς πόλεμος (1645 - 1669) ἢ Συλλογὴ τῶν ἑλληνικῶν ποιημάτων Ἀνθίμου Διακρούση, Μαρίνου Ζάνε συλλεγέντων καὶ ἐκδιδομένων ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ἀγαθαγγέλου Ξηρουχάκη ἐφημερίου τῆς ἐν Βενετίᾳ ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. Ἐν Τεργέστῃ. Τύποις τοῦ αὐστριακοῦ Λόϋδ. 1908. Εἰς 8ον σελ. 638.

Ἐπαναλαμβάνομεν καὶ περὶ ταύτης τῆς δημοσιεύσεως τὴν ἔκφρασιν τῆς χαρᾶς ἡμῶν ἐπὶ τῇ συμμετοχῇ τῶν ἐφημερίων τῶν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ ἑλληνικῶν κοινοτήτων εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν κίνησιν τοῦ ἔθνους. Τὰ δὲ δημοσιευόμενα ὑπὸ τοῦ κ. Ξηρουχάκη δὲν ἐξεδόθησαν νῦν τὸ πρῶτον ἐκ χειρογράφων, ἀλλ' ἀνετυπώθησαν ἐκ τῶν πρώτων ἐκδόσεων, αἵτινες διὰ τὴν σπανιότητ' αὐτῶν ἐπέχουσι τόπον κωδίκων. Τοιούτου δ' ἔργου εἶχεν ἐπιληφθῆ ἤδη πρὸ τεσσαρακονταετίας σχεδὸν τὸ πρῶτον ὁ μακαρίτης Αἰμίλιος Legrand, ἐκδοὺς σειρὰν ὅλην τοιούτων ἀνατυπώσεων σπανίων νεοελληνικῶν ἐντύπων τῶν παρελθόντων αἰώνων, εἰςαγαγὼν δὲ καὶ τὴν κριτικὴν διὰ τῆς ἐπανορθώσεως τῶν ὀρθογραφικῶν πταισμάτων τῶν κειμένων καὶ τῆς ἐν κριτικῷ Apparatus σημειώσεως τῶν ἐπανορθουμένων γραφῶν. Τοῦτο δ' εὐσυνειδήτως ἔπραξε καὶ ὁ κ. Ξηρουχάκης ἐν τῇ ἀνατυπώσει τῶν περὶ τοῦ Κρητικοῦ πολέμου ποιημάτων τοῦ Ἀνθίμου Διακρούση, ἐπανεκδοθέντος ἐκ τῆς ἐν Βενετίᾳ ἐκδόσεως τοῦ 1679, καὶ τοῦ Μαρίνου

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΠ. ΚΟΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Κ. Δ. ΤΗΣ Κ. ΑΠΙ ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006